

11. Лидерс А.Г. Психологический тренинг с подростками: Учебн. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – Москва: Издательский центр «Академия», 2001.

12. Настольная книга практического психолога / Сост. С.Т.Посохова, С.Л.Соловьева. – Москва: АСТ: ХРАНИТЕЛЬ, Санкт-Петербург: Сова, 2008.

13. Науменко А.С. Организационная и психологическая эффективность разных способов представления психодиагностической информации. Дисс... канд. психол. наук. – Москва: Московский гос. ун-т имени М.В.Ломоносова, 2008.

14. Невструева Т.Х. Психотехнологии в системе психологической практики. Учебное пособие. – Хабаровск: ДВГУПС, 2003.

15. Панок В.Г. Методологічні питання розвитку практичної психології // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки. Випуск 17 (41), ч.1. – Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007.

16. Эткинд А.М. Психология практическая и академическая: расхождение когнитивных структур внутри профессионального сознания // Вопросы психологии. – 1987. – № 6.

17. Юревич А.В. Психология и методология. – Москва: Изд-во «Институт психологии РАН», 2005.

УДК 372.3:371.385

В. М. Гальченко

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ВИНАХІДЛИВОСТІ ТА ЧИННИКИ ЇЇ РОЗВИТКУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

FEATURES OF DISPLAY OF INGENUITY AND FACTORS OF ITS DEVELOPMENT WITH PRESCHOOL AGE CHILDREN

Розкриті чинники розвитку винахідливості в дітей дошкільного віку. На основі емпіричного дослідження були окреслені внутрішні та зовнішні (соціально-психологічні та освітньо-педагогічні) чинники розвитку винахідливості в дошкільників. Особлива увага акцентувалася на соціальній творчості як запоруці успішної соціалізації особистості.

Ключові слова: винахідливість, творчість, чинники, розвиток, дошкільний вік, констатувальний експеримент.

Factors of ingenuity development with children of preschool age have been revealed in the article. On the basis of empiric research internal and external (social and psychological, educational and pedagogical) factors of ingenuity development

with preschool children were highlighted. Special attention is drawn to social creativity as guarantee of successful personality socialization.

Key words: ingenuity, creation, factors, development, preschool age, establishing an experiment.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Сприятливим періодом для розвитку творчості є дошкільне дитинство. Психологи стверджують, що творчість можна вважати критерієм оцінки загального психічного розвитку дошкільника. Зокрема, В.В. Давидов вказує на те, що творчість є постійним супутником дитячого розвитку [2].

Питанню розвитку дитячої творчості присвятили свої праці Л.А.Венгер, Л.С. Виготський, Д.Б. Єльконін, О.В. Запорожець, В.О. Моляко, Є.А.Панько, М.М. Поддьяков, В.В. Рибалка, О.В. Скрипченко тощо.

Вчені довели, що допитлива і творча думка народжується в дієвій мислительній діяльності, тоді, коли дитина відносно своїх знань займає активну життєву позицію. Тому вивчення мислительної діяльності дошкільника, вміння майстерно зацікавити, пробудити допитливість, пізнавальний інтерес складають необхідне підґрунтя для формування креативної особистості.

Вивченню творчості присвятили свої праці такі зарубіжні психологи: де Боно Е., Дж. Гален, Д. Гетцельс, Дж. Гілфордт, П. Едвардс, В. Сміт, П. Торренс, І. Фостер, тощо. Вони розглядають творчість як комплекс інтелектуальних і особистісних особливостей індивіда, а поряд з тим і як процес якісних змін особистості. На думку цих вчених, творчість є найкращим засобом саморозвитку особистості.

Психологічні дослідження (Л.С. Виготського, В.В. Давидова, Г.С. Костюка Б.М. Теплова та інших) стали підставою для побудови «вікової шкали» творчості. Ранні прояви творчості характерні лише для окремих її видів, найвідомішими з яких є музична, математична, конструкторська творчість, словотворчість. Дитина в невідомому їй світі постійно робить відкриття, пізнаючи незнайомі йому речі, робить у своєму світі мікрівідкриття, тобто виявляє творчість. Але характер цього процесу переважно несвідомий. Яскраві прояви дитячої спонтанної творчості спостерігаємо в ігровій діяльності, в якій діти вдаються до оперування найабстрактнішими символами. Особливу велику роль тут відіграє комбінаторика – безконтрольне структуювання різноманітних, логічно несумісних ознак і символів [6].

Тобто процес розвитку творчості у дітей повинен бути в центрі уваги дорослого, який, вчасно створивши необхідні умови для прояву творчості,

зможе не дати згаснути вогнику творчості, або навпаки розпалить його ще більше.

Для дитячої творчості характерними є домінування пізнавальної мотивації. Творчість активно розвивається в процесі пошукової, дослідницької, експериментальної, винахідницької видів діяльності, де діти вчаться бачити нове у звичайному, встановлювати внутрішні зв'язки між предметами та явищами навколишнього світу, продукувати безліч оригінальних ідей, реалізовувати свій творчий потенціал.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Вченими-психологами було доведено, що найяскравішим та найвищим проявом творчості є винахідництво (Н.О. Ветлугіна, В.В. Давидов, Т.С. Комарова, В.О. Моляко, Я.А. Пономарьов та інші). Дитяче винахідництво – це своєрідний пошук, щоденне відкриття нового, це діяльність, в якій дитина вчиться творчо мислити, активно фантазувати, конструювати й винаходити щось оригінальне й унікальне.

Однією з базових концепцій творчості, яка успішно використовується в дошкільних закладах України стала Теорія Розв'язання Винахідницьких Задач (ТРВЗ). Вчений Г.С. Альтшуллер, який ще у 1946 році заклав основи своєї методики, відстоював думку, що очікувати появу талановитого мислення або обдарованості не потрібно, талант потрібно виплекати, спираючись на певні закономірності його розвитку [1].

Особливістю цієї теорії є те, що вона постійно розвивається за своїми законами, а не є догмою або застиглою методикою. Головні принципи ТРВЗ відображають суть теорії: розв'язання суперечностей, системний підхід до вирішення проблем, вміння віднайти та доцільно використати прихований резерв – власні потенційні можливості.

Розв'язання винахідницьких завдань допомагає дошкільнику сприймати життя цілісно, креативно, сформувати позицію «Я можу», сприяє розвитку мислення, формуванню індивідуальності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Під час констатувального експерименту, тобто на діагностичному етапі роботи, наше психодіагностичне дослідження розгорталось за такими провідними лініями:

- Вивчення особливостей прояву винахідливості в дітей різних вікових груп
- Вивчення психологічних чинників, що впливають на особливості прояву винахідливості в дітей дошкільного віку

Завдання цього етапу наукового дослідження полягає в необхідності виявлення внутрішніх та зовнішніх чинників розвитку винахідливості в дітей дошкільного віку.

У цій статті ми зосередимо увагу на внутрішніх та зовнішніх чинниках розвитку винахідливості в дошкільників.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним теоретико-методологічним обґрунтуванням.

Винахідливість визначається як здатність створити нове, наявність оригінальних думок та ідей, самостійність, гнучкість та варіативність, прагнення до власної досконалості, перетворення навколишньої дійсності, пошук нестандартних варіантів розв'язання проблем в різних видах діяльності, виконанні навчальних завдань, відхилень від шаблонів (Л.С. Виготський, В.В. Давидов, Т.С. Комарова, В.У. Кузьменко, В.О. Моляко, Я.А. Пономарьов).

Аналіз психолого-педагогічної літератури переконливо засвідчив, що особливості розвитку винахідливості дошкільників на сьогодні вивчені не достатньо. Детального обґрунтування вимагає проблема визначення психологічних чинників розвитку винахідливості в дошкільників.

Тому мета наступного етапу наукового дослідження полягала в теоретичному обґрунтуванні сутності винахідливості та чинників її розвитку в дітей дошкільного віку.

Спираючись на результати досліджень зарубіжних та вітчизняних учених-психологів (Дж. Гілфорд, В.У. Кузьменко, Н.С. Лейтес, В.О.Моляко, О.В. Петровський, М.М. Поддяков, В.І. Фадєєв), до критеріїв винахідливості дошкільників відносимо: евристичність, оригінальність ідей, самостійність, гнучкість мислення.

Також нами було визначено схему розвитку винахідливості у дошкільників, яка поєднує в собі низку зовнішніх і внутрішніх чинників. До внутрішніх чинників відносимо:

1. Вміння вільно фантазувати, подумки перетворювати навколишню дійсність, продукувати нові образи уяви (творча уява).

2. Здатність відкривати нове, імпровізувати, знаходити найоптимальніший варіант розв'язання завдання, висувати оригінальні ідеї, приймати рішення відмінні від зразка (евристичність).

3. Вміння діяти творчо без допомоги дорослого (самостійність).

4. Здатність пропонувати різні варіанти розв'язання завдань (гнучкість мислення).

Зовнішніми чинниками розвитку винахідливості у дошкільників вважаємо:

- Соціально-психологічні (особливості сімейного устрою, стилю взаємин у родині, дотримання народних традицій, соціальний статус батьків, спілкування як процес і як діяльність, наявність атмосфери взаємопорозуміння, підтримки, захищеності, особистісної свободи, прояву ініціативності).

- Освітньо-педагогічні (створення креативно збагаченого навчально-виховного середовища, наявність проблемних ситуацій, розвивальних ігор, евристичного навчання, висока професійна майстерність педагогів, бажання співпрацювати з вихованцями, сприяти їхньому особистісному зростанню, творчій реалізації, розвитку винахідливості).

Найефективнішим шляхом розвитку винахідливої дитини вважаємо використання творчих завдань, постійне створення й розв'язання проблемних життєвих ситуацій, підведення дитини до суперечності з пропозицією знайти самостійне рішення, підтримання інтересу та позитивного емоційного настрою. Це уможлиблюється у вільній ігровій та художній діяльності дошкільників, спілкуванні, коли дитина відчуває себе нескутою певними вимогами, обмеженнями, заборонами, а діє у відповідності з покликом серця, невимушено, творчо.

Організуючи констатувальний експеримент ми виокремили завдання словесного, практичного й соціального спрямування. Саме таке розгалуження завдань допомогло нам краще з'ясувати наявність внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку винахідливості в дітей дошкільного віку.

Дослідження проводилося з дітьми, їхніми батьками і педагогами.

Для діагностики рівня розвитку винахідливості та чинників її розвитку в дошкільників нами була застосована спеціальна методика – тест «Творчість», розроблений психологами Л.В. Артемовою, О.І. Кульчицькою, Н.І. Литвиною, І.Н. Снітко, Л.Г. Чорною на основі модифікованих методик Дж. Гілфорда та Е. Торренса [3]. А також було організовано серію ігор і спостережень за дітьми у повсякденному житті та на заняттях, проведено аналіз дитячих робіт. З педагогами та батьками дітей ми провели бесіди, анкетування, тестування, зробили детальний аналіз документації, яку ведуть вихователі дошкільного закладу щодо організації навчально-виховного процесу.

Спираючись на результати експериментальної роботи, ми отримали наступні результати:

Високий рівень винахідливості мають лише 5% дітей молодшого дошкільного віку і 10% старших дошкільників. Середній рівень притаманний 60% малят молодшого дошкільного віку ЕГ та 45% контрольної групи. Такі ж само показники мають діти старшого

дошкільного віку. Низький рівень мають 35% молодших дошкільників ЕГ та 50% дітей КГ та 30% дітей старшого дошкільного віку ЕГ і 45% малят КГ.

Вікова категорія	Рівні розвитку винахідливості (%)					
	Низький		Середній		Високий	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Молодший дошкільний вік	35	50	60	45	5	5
Старший дошкільний вік	30	45	60	45	10	10

Для констатування зовнішніх чинників розвитку винахідливості у дошкільників, а саме соціально-психологічних, ми використали соціально-орієнтовані субтести тесту «Творчість».

Автори тесту «Творчість» виокремили специфічний вид творчості – соціальну творчість, яка проявляється у вмінні дитини налагодити доброзичливі взаємини з оточуючими шляхом творчого вміння розуміти інших, йти на компроміс, знаходити вихід з конфліктних ситуації, тобто виявляти винахідливість [3, 5].

На нашу думку, саме винахідлива дитина, якій притаманні толерантність, допитливість, гнучкість й варіативність думки, оригінальність й самостійність у вирішенні завдань, гарний настрій та почуття гумору, здатна творчо співіснувати й співпрацювати з оточенням, змінювати й покращувати його.

Для того, щоб констатувати яке дитина має уявлення про себе, наскільки розуміє сама себе і своє місце в соціумі, відношення інших до себе, ми використали методику Е. С. Романової і О.Ф. Потьомкіної «Автопортрет», адаптовану для дітей дошкільного віку О.І. Кульчицькою, І.М. Снитко [3, 49].

Трактуючи елементи зображення, ми встановили загальну картину уявлення кожної дитини про себе. Результати тесту засвідчили той факт, що діти молодшого дошкільного віку мають низькі соціальні контакти, хоча в більшості прагнуть до їх встановлення і розширення. Для 45% дітей молодшого дошкільного віку притаманна конфліктність у взаєминах з оточенням, а 5% дітей взагалі не мають чіткого уявлення про себе. Отже, мова про соціальну творчість поки що йти не може.

Стосовно старших дошкільників, ми констатували дещо інші показники уявлення про самого себе. Конфліктність цієї вікової категорії перевищує конфліктність дітей попередньої на 15%, тобто становить близько 60%.

На нашу думку, це пов'язано з розширенням соціальних контактів старших дошкільників, перенасиченням різноманітною інформацією, невмінням встановлювати контакти, підвищеною агресивністю малят на фоні недостатньої уваги з боку батьків й отримання негативної інформації із засобів масової інформації.

Більшість старших дошкільників, за результатами нашого дослідження, виявилось екстравертами, тобто малята спрямовані назовні, мають бажання контактувати, спілкуватися з іншими, налагоджувати доброзичливі стосунки з оточуючими.

Дітей з розвиненою фантазією, високим рівнем творчих здібностей, почуттям гумору за результатами цього тесту виявилось лише 5%. Малята зобразили себе у вигляді різних предметів або персонажів казок (Славик М. – «шафа», Лера К. – «колобок», Лера З. – «снігова баба ліпить собі тулуб»). Таким сумний факт наштовхнув нас на думку, що винахідливість у дошкільників знаходиться на низькому рівні і потребує корекції та розвитку.

Спираючись на результати проведення тесту «Автопортрет», ми констатуємо, що майже усі діти мають чітке уявлення про себе, намагаються зрозуміти ставлення інших до себе, прагнуть налагоджувати контакти з оточенням, але при цьому мають високий рівень конфліктності (60% дітей) на фоні агресивності, що перешкоджає розвитку творчої особистості, гальмує її життєтворчість, знижує соціальну активність.

За результатами тесту діти молодшого дошкільного віку експериментальної і контрольної груп мають однакові показники конфліктності – 45%. Також конфліктність притаманна 45% дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи і 60% малят контрольної групи.

Оскільки вміння творчо спілкуватися з оточуючими, налагоджувати позитивні взаємини є соціально-психологічним чинником розвитку винахідливості, постає завдання навчити дітей соціальній творчості, активізуючи прихований потенціал спеціальними методиками.

Для з'ясування особливостей внутрішньосімейних відносин, ставлення батьків до дитини, її самопочування в сімейному оточенні ми обрали тест Е. С. Романової і О.Ф. Потьомкіної, адаптований для дітей дошкільного віку (3-7 років) О.І. Кульчицькою, І.М. Снитко «Малюнок сім'ї» [3, 48]. Це графічне творче завдання дало можливість констатувати емоційне самопочуття дитини в родинному колі, наявність конфліктних ситуацій в сім'ї, характер взаємин між батьками, ставлення батьків до дитини.

Особливо вражаючим був факт відсутності одного з батьків з певних причин, констатований нами на основі психологічного аналізу графічних

зображень дітей. Наприклад, майже половина дітей молодшого дошкільного віку експериментальної групи виховується за наявності лише одного з батьків (матері).

На основі проведення цього тесту ми з'ясували, що серед 40% молодших дошкільників експериментальної групи, що виховуються без батька, до 30% малюків ставлення індиферентне, емоційне самопочуття дитини пригнічене, наявні конфліктні ситуації, відповідно, вплив на творчий розвиток негативний. Така ж само ситуація простежувалася і в інших групах дітей при індиферентному ставленні до них, відсутності батька, конфліктності, нехтуванні інтересами дитини.

За результатами проведення тесту ми констатували, що індиферентне ставлення батьків до дітей за наявності конфліктних ситуацій в сім'ї породжувало негативне самопочуття малят, що в свою чергу стало негативним чинником розвитку особистості дошкільників.

Позитивним чинником розвитку творчої особистості молодших дошкільників стали обставини, коли в родині були відсутні конфліктні взаємини, між батьками склалися партнерські стосунки, а ставлення до дитини було демократичним. Негативний вплив чинили на розвиток творчості суворе ставлення до дитини за наявності домінування одного з батьків і, навіть, при партнерських взаєминах батьків (15% дітей експериментальної групи, 10% дітей контрольної групи). Це пов'язано з обмеженням свободи дитина, права вибору, обмеження у виборі улюблених видів діяльності.

Результати графічних зображень старших дошкільників засвідчили кращі показники щодо позитивних чинників розвитку творчості за наявності демократичного ставлення до дитини, позитивного настрою, доброзичливих взаємин між батьками. Ці показники становлять 45% сімей як експериментальної, так і контрольної груп, що на 20% перевищує показники контрольної групи молодших дошкільників.

Значно зменшився показник позитивного впливу на розвиток творчої особистості при суворому ставленні до дитини (до 10%). Ми вважаємо, що причиною цьому є більше прагнення в старшому дошкільному віці до особистісної свободи, нетерпіння дітей до суворих обмежень і психологічного тиску з боку батьків. Негативним соціально-психологічним чинником залишаються і в старшому дошкільному віці індиферентне ставлення до дитини, конфліктність в сім'ї, пригнічений емоційний настрій малят (15% дітей експериментальної групи, 20% дітей контрольної групи). Але при цьому ми помітили цікаву закономірність, що порівняно з молодшим віком ці показники вдвічі зменшилися. Тобто індиферентне ставлення батьків компенсується іншими чинниками. Ми

припускаємо, що позитивними чинниками при цьому є визнання в групі однолітків та схвалення й заохочення педагогів, позитивний психологічний клімат в дошкільному закладі, вплив креативно збагаченого середовища, яке створюється вихователями. В результаті чого діти мають оптимальні можливості для нормального творчого розвитку.

Отже, сімейне оточення, доброзичливі взаємини між членами родини, демократичний стиль виховання дітей, партнерські стосунки між батьками, сприяння позитивному емоційному настрою малят є передумовою формування соціальної творчості дитини, позитивними соціально-психологічними чинниками розвитку винахідливості дошкільників.

Батькам для змістовних відповідей були надані три види анкет наступного змісту: «Чи творча Ваша дитина?», «Чи сприяєте Ви розвитку винахідливої дитини?», «Художньо-творча діяльність дошкільників». Також батьки виконали завдання тесту «Якщо Ви хочете перевірити творчі здібності Вашої дитини» [8, 189].

Характерною особливістю порівняльного аналізу результатів рівня розвитку винахідливості дітей усіх груп та анкетування батьків стало те, що високий і середній рівень дітей співпав з показниками підвищеної зацікавленості батьків творчим розвитком дітей та активного сприяння цьому розвитку.

Ми пересвідчилися, що за умов нехтування батьками творчим розвитком особистості дітей, небажання брати участь у розвитку винахідливості у дошкільників, низького рівня обізнаності щодо питань соціальної творчості та її значення у житті й діяльності особистості, рівень розвитку винахідливості у дошкільників різних вікових груп виявився низьким.

Низькі показники рівня сприяння батьків розвитку творчої особистості дошкільників, наштовхнули нас на думку, що необхідно провести спеціальну роботу з батьками щодо підвищення рівня їхньої обізнаності щодо розвитку винахідливості дітей дошкільного віку.

Важливим фактором розвитку творчої особистості є організація навчально-виховного процесу в дошкільному закладі, створення педагогами спеціальних умов, наявність креативно збагаченого середовища – простору для польоту дитячої думки і фантазії.

Наступною групою зовнішніх чинників розвитку винахідливості в дітей дошкільного віку ми визначили **освітньо-педагогічні**.

У процесі виховання зростаючої особистості педагогічним працівникам необхідно створювати атмосферу творчості, злагодженості

прагнень і думок, але при цьому кожен із учасників цього дійства повинен залишитися індивідуальністю.

Творча активність з'являється у дітей як наслідок впливу креативогенних (сприятливих) факторів, які її оточують ще з малечку. Це, в першу чергу, доросле оточення. Активна життєва позиція дорослого стає зразком для наслідування. Ненав'язливе, сповнене цікавинок спілкування спонукає дитину творчо мислити, активно фантазувати, конструювати й винаходити щось нове та оригінальне, спільно відшукувати перлини розмаїтого життя. Врахування педагогом індивідуальних та вікових особливостей дошкільників підвищує ефективність спілкування [7, 221].

Спостерігаючи за роботою вихователів, організацією навчально-виховного процесу, проведення різних режимних процесів, ми відзначили високу творчу активність педагогів, бажання урізноманітнити життя малят протягом дня, намагання створювати умови для розвитку творчості й винахідливості малят. У групових кімнатах вихователями обладнані спеціально відведені місця – куточки творчості, де діти мають змогу обрати улюблений вид діяльності, втілити в життя свої творчі задуми, проявити винахідливість. Ці куточки обладнані всім необхідним для образотворчої, ігрової, конструктивної, інтелектуальної та інших видів діяльностей. На жаль, ми констатували відсутність в цих куточках покидькового, природного матеріалу, обладнання для ігор з водою, піском. Тобто діти не мають простору для активного експериментування, дослідницької діяльності.

На нашу думку, вихователі мають достатній рівень обізнаності щодо розвитку творчості дітей, але не обізнані щодо питання розвитку винахідливості у дошкільників.

Під час проведення занять вихователі застосовують різноманітні методи й прийоми навчання й виховання дітей (наочні, словесні, практичні та інші). Ми також констатували використання вихователями елементів ТРВЗ (теорії розвитку винахідницьких задач), але їх застосування є фрагментарним, не систематичним, тому не сприяє розвитку винахідливості малят. Негативним є те, що вихователі мало використовують у роботі з дітьми метод розв'язання проблемних ситуацій та казкових завдань, систематичне розв'язання яких допомагає дітям розкрити закладені природні здібності й творчий потенціал.

Для з'ясування обізнаності педагогів щодо розвитку творчої й винахідливої особистості дошкільників, ми запропонували їм відповісти на запитання таких анкет: «Розвиваємо творчу особистість дошкільника», «Анкетування педагогів щодо виявлення їхнього креативного потенціалу», «Експрес-анкета для педагогів». Ми також підготували

анкету для музичного керівника «Розвиваємо винахідливість дошкільника», діяльність якого теж спрямована на розвиток творчої особистості дошкільника.

Проаналізувавши результати анкетування педагогів, ми констатували, що вихователі дітей молодшого дошкільного віку мають достатній рівень уявлень про творчість, намагаються сприяти створенню креативно збагаченого середовища, але при цьому рівень уявлень про винахідливість у більшості з них виявився низьким. Деякі вихователі розмежовують поняття «творчість» і «винахідливість», не можуть дати визначення останньому. Також низькими є показники щодо використання всіма педагогами у своїй роботі методів розвитку винахідливості в дітей.

Музичний керівник, застосовуючи на заняттях різноманітні музичні жанри, вважає, що всі вони є ефективним засобом розвитку творчості малят. Розвитку ж винахідливості, на його думку, сприяє танцювальна творчість дітей. Адже саме в танку дитина реалізує свій творчий потенціал, винаходить нові рухи, комбінує їх, прилаштовує до музичного матеріалу, створюючи нову хореографічну композицію. Педагог активізує дитячу ініціативність, винахідливість, самостійність під час підготовки до вечорів розваг, залучаючи до розподілу ролей, підготовки костюмів та атрибутів, пропонує право вибору ролі кожному з малят. Позитивним моментом є те, що музичний керівник також застосовує нетрадиційні методики, зокрема методику Карла Орфа.

Ми вважаємо діяльність музичного керівника щодо розвитку творчості й винахідливості позитивною й ефективною, а рівень обізнаності з досліджуваної проблеми достатнім.

У вихователів дітей старшого дошкільного віку ми констатували достатній рівень обізнаності щодо питань розвитку творчості малят і недостатній щодо розвитку винахідливості у дошкільників. За умов активної участі педагогів у створенні креативно збагаченого середовища використання методів розвитку винахідливості є обмеженим і несистематичним. Вихователі на окремих заняттях також використовують елементи ТРВЗ, складання казок, але це відбувається періодично і не дає результатів у розвитку винахідливості у дітей.

Музичний керівник цієї вікової категорії дітей також застосовує у своїй діяльності різноманітні нетрадиційні методики, зокрема драматизацію пісні, пластичне інтонування тощо. На його думку, найкраще проявляється дитяча винахідливість в музичних інсценівках, яким діти старшого дошкільного віку надають перевагу. В процесі таких дійств малята входять в образ, виявляють творчу уяву, мають можливість реалізувати свій творчий потенціал, винайти оригінальні засоби передачі

настрою герої інсценівки. Педагог під час занять також використовує різноманітні музичні жанри, які сприяють творчому розвитку особистості дитини. Рівень музичного керівника щодо розвитку творчості вважаємо достатнім, а щодо розвитку винахідливості малят констатуємо як недостатній.

Спираючись на результати анкетування педагогів та довготривалі спостереження за їхньою роботою, ми прийшли до висновку, що рівень обізнаності педагогів потребує розширення й збагачення. Для цього необхідно провести спеціальну формувальну роботу, створити методику підвищення майстерності педагогів щодо розвитку винахідливості в дітей дошкільного віку.

Висновки до цього етапу дослідження. Беручи до уваги результати констатувального етапу емпіричного дослідження, ми прийшли до висновку, що соціально-психологічні та освітньо-педагогічні чинники мають вельми важливе значення щодо розвитку винахідливості в дошкільників. Ми вважаємо, що за умов проведення спеціальної корекційної роботи з батьками та педагогічними працівниками, спрямованої на активізацію цих чинників, рівень розвитку винахідливості в дітей дошкільного віку значно підвищиться.

Перспективи подальшої наукової діяльності вбачаємо у створенні ефективної моделі розвитку винахідливості у дошкільників шляхом активізації її внутрішніх та зовнішніх чинників.

Література

1. Альтшуллер Г.С. Теория решения изобретательских задач. – Новосибирск: Наука, 1986.
2. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения. – Москва: Педагогика, 1986.
3. Диагностика творческих способностей детей. – Київ: Общество «Знание» Украины, 1996.
4. Запорожец А.В. Психология детей дошкольного возраста. Развитие познавательных процессов. – Москва: Просвещение, 1964.
5. Кузьменко В.У. Развитие индивидуальности дитини 3-7 років: Монографія. – Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005.
6. Моляко В.А. Психология творческой деятельности. – Київ: 1978.
7. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. – 5-те вид., стер. – Київ: Вища шк., 2006.
8. Развитие творчої особистості дошкільника. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2005.
9. Психологический словарь / Под общ. ред. П.С. Гуревича. – Москва: ОЛМА Медиа Групп ОЛМА ПРЕСС Образование, 2007.